

razločno govoré; kajti osramotivno opazko: „Tega pa že nisi dovolj natanjčno pogledal“ si otroci v takih slučajih navadno kaj dobro zapomnijo. Dobra opaznost in pravi nazor je pa v življenji, pri spoznavi sveta in narave, ljudi in življenja stvar neprecenljive vrednosti. Pod milim nebom je na tisoče živih in neživih stvari, ktere otroci na ta način opazujejo; dom začne tako podučevanje, šola ga pa nadaljuje. Stariši, ki se derže tega naravnega pota, ki ne svare in ne karajo otrok brez potrebe, in otročjo veselost in preširnost nimajo že za moralično bolezen pripravljajo otroke naj bolje za šolo; zdravi in čversti na duhu in telesu pridejo taki otroci v šolo; izstopivši iz šole si bodo znali v življenji pomagati, ker so se že v mladosti vadili, ravnati samostalno in premišljeno. Izrediti take ljudi, naj bode prva skerb starišem in učiteljem!

Govekar.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XVIII.

Dr. Lovro Toman naznani v Novicah 1857 l. 89, da so l. 1849 že nekteri rodoljubi iz gorenške strani sklenili dostojno obhajati stoletni rojstni dan Vodnikov, ter nasvetuje ondi, naj se postavi mu iz kamna vreden spominek morda na rojstnem kraju njegovem in naj se v ta namen nabirajo pripomočki; dr. E. H. Costa pa spregovori najprej v Zgodovinskem Društvu, potem v Novicah l. 90, da je sklenil do Vodnikovega rojstnega dneva 3. febr. 1858 spraviti na svetlo bukve (Album) po vseh domačih slovstvenih in učenih možeh, ki naj mu pomagajo, da se z zedinjenimi močmi Vodniku postavi tudi duševen spominek. In koj se oglasi Hicinger l. 97, češ: Poglavitni spominek Vodnikove stoletnice naj bode „nova, zlepšana, popravljena in pomnožena izdaja Vodnikovih pesem“. Da je pravo zadel s tem nasvetom, poterdili so mu poleg vredništva mnogi drugi želeči, raj. knjižničar M. Kastelic, kateri je v rokopisu imel Vodnikove pesmi v lasti, ali pa P. Hicinger sam pripravi jih res na svetlobo. — L. 1858 spregovori Hicinger vnovič O izdaji Vodnikovih pesem št. 6 in 7 vzlasti o oblikah, v katerih naj se natisnejo. — Velike slovesnosti so se obhajale o stoletnici sami in postavil se je po Tomanovem nasvetu v rojstni hiši pri Žibertu Vodniku spominek kamniten; slovstveni po nasvetu Costovem se je sicer zakasnil, toda l. 1859 prikazal tim krasnejši, in v njem je str. 23—30 spisal Peter Hicinger Pregled Vodnikovih pesem res izverstno, ter na

koncu pristavil besede: „Nova bolj natančna izdaja Vodnikovih pesem, ki se pripravlja, bo mojstra slovenskih pesnikov zamogla pokazati bolj popolnoma v njegovi pravi podobi“. — V Novicah pa je l. 25, 26 precej obširno popisal Vodnikov spominek — Vodnik-Album. Na svitlo dal dr. E. H. Costa. — „Pokazal se je na beli dan lep in vreden spominek za našega slavnega Vodnika; lep zares po unanji obliki in znotranjem obsežku, in ravno ker je slovstven, vreden posebno za moža, ki je obudil in oživil naše slovstvo. Izdajatelj teh bukev je sicer z njimi tudi sam sebi postavil znamenje svoje vneme za domače slovstvo in svoje umnosti o zbiranju razdrobljenih moči v eno dragoceno delo. Besedo reči o tem spomeniku, kaj, če se prederzнем? Veseli tak spominek vsacega iskrenega prijatla naše domovine. Kaže se namreč iz vsega dela, koliko spoštovavcov ima slavni Vodnik, mož bogat z zaslugami za domovino, in sicer spoštovavcov, bodi si po tem, da so v bukve pisali, bodi si po tem, da so se za-nje naročili. Kaže se pa tudi, koliko je literarnih moči, ki Vodnika nasledujejo ali zamorejo nasledovati na poti, katero je on odperl, in po kateri je sam po junaško stopal“. Popisavši obsežek posebej pravi naposled: „To vse tedaj obsega-Vodnikov spomenik, natisnjen v čveterki na 268 straneh. Da je obsežek obilen, lep in slavnega moža vreden, se kaže iz popisa sestavkov zadosti; — da ni ravno vse izverstno, nektero (pa malo je takega) celó brez vse slovstvine vrednosti, ne krati slave Vodnikovega spomenika. Kdor se pervaku našega slovstva ni mogel pokloniti v dragoceni suknji, se mu je poklonil v borni jopi — gnala pa je vsakega serčna želja, pokazati svetu, da čisla moža, čigar ime v zlatih bukvah domovine naše v prvi versti stoji. 86 pisateljev šteje „spomenik“ — čez 1000 pa naročnikov — pač lepa množica na vsako stran! Hvala g. izdajatelju za početje njegovo!“ — Še neki Vodnikov spominek naznanja Hicinger v Nov. 1860 št. 7 iz nemškega „Sternkalender“, kjer mu ga je postavil vrednik njegov, znani in učeni dr. Brunner. Bil je le-tá o binkoštih l. 1859 v Postojni, kjer mu podarijo Costov „Vodnik-Album“ in po njem popiše prav mikavno našega Vodnika v posebnem sestavku z napisom: „Wer war denn dieser Vodnik? Eine Fahrt in's Krainerland“.

7) Močni baron Raybar. Povést iz slovenske zgodovine — je l. 1858 v Ljubljani posebej natisnjena knjižica 8° str. 15, katero je založil Giontini, spisal pa P. Hicinger.

P. Emanuel Podvinski je bil menih frančiškanskega reda, učenik na Novomeški, potem na Karlovški gimnaziji, ki se je poskušal v slovenskem pesništvu. „Nektere tistih pesem so mi prišle pred več leti v roke; podam jih Novicam, da se ne pozabijo, in da morebiti kdo še kaj več oznani od tega pesnika“, piše Hicinger l. 1858 št. 13, kjer je pod naslovom Pesmi E. Emanuela Podvinskega natisnjena njegova „Zgimba“.

V imenovanem tečaju se razun teh nahajajo še mnogi Hicingerjevi po obsežku in po obliki dokaj dovršeni spisi, na pr. l. 3, 4 „Krajnska zemlja, kakošna je v zemljoslavnem ali geologičnem oziru, vzlasti po preiskavah ces. geologa dr. Lipolda l. 1856. — L. 8 popraša Cigale, kako se prav slovenski zove „Lavanter Bisthum“, in koj l. 10 odgovarja Podlipski z drugimi vred, pa l. 15: Še nekoliko o vprašanju v 8. listu: ali labodska, lavantska ali lavantinska? L. 18—23 obravnava Jezikoslovne in zgodovinske reči v teh le razdelkih: 1. Prihod novih slovenskih rodov v naše kraje, nekoliko po IV. Kukuljevičevem Arkivu za povjestnicu jugoslavensku; 2. Čakovci med jadranskim morjem in Savo; 3. Starost pismenosti glagolske; 4. Krajna in Krajnski nadškof Andrej; 5. Stridon, rojstni kraj sv. Hieronima. — Klasičen dokaz, da stari Panonci niso bili ne Celti ne Germani, ampak Sloveni l. 24 z ozirom na prvi omenjeni razdelek in dotične razprave Terstenjakove o slovenščini starih Noričanov in Panoncev. — Prej že l. 19 poprašuje: Kako se bo novi denar imenoval po slovensko? — l. 21 sporoča, da — Bčele se dajo v zemlji ohraniti čez zimo; — l. 43 pa piše „Nekoliko od mer in teht“.

Slovenščina je bila Podlipkemu jako draga, in sad njegovih tedanjih preiskovanj so bili Zgledi slovenščine iz 16. stoletja, med katerimi je l. 27 natisniti dal a) pesem „Zoper Turka“ iz katekizma, ki ga je po novoverskem Primožu Truberju izdal Juri Dalmatin l. 1584, z nekaterimi opombami, da vsakemu — protestantu in katoličanu — o slovenskih bukvah in narodnih pesmih — daj se pravo; b) „Izgled prisege za spreobrnjenje“, ki se iz dni, ko se je l. 1600 po volji nadvojvoda Ferdinanda imelo zatreti vse novoverstvo po Štajerskem, Koroškem in Krajnskem, nahaja med rokopisi semeniškega arkiva v Ljubljani. — Pristavek k spominkom slovenščine iz 16. stoletja l. 31 razlaga gledé na Valvazorja prvi sled novoverskih poskušanj na Slovenskem posebno po naznanilih Tomaža Kréna. — L. 32, 34 pa Tudi nekaj iz slovenskega basnoslovja in sicer „Pripoved od Pavčka. Divji in povodni možovi. Izdane gospodičine in druge basni“.

„Napake slovenskega pisanja“ je l. 1—28 razkazoval Fr. Levstik ter po nekterih besedah o slovarjih sploh in slovensko-nemškem Wolfovem posebej spregovoril o potrebnosti kritike v našem slovstvu in sklenil s stavkom: Kdor Slovincem dobro hoče, naj z mano reče: „Bog živi kritiko!“ — Tedaj pošlje Hicinger v Novice l. 37: Nekoliko kritike, in ker v posebnem pristavku v njegovem smislu svojo pové tudi vredništvo; oglasi se v duhu Levstikovem Fr. Cegnar v Glasniku Slovenskem II. št. 8 „Je-li nam treba kritike ali ne?“ Vredništvo mu odgovori v Nov. l. 45, Hicinger pa o svoji zadevi l. 46: Še nekoliko

kritike, kjer naposled po nauku Horacijevem kaže: a) Kritiko naj rabi najpred pisatelj sam pri sebi. To veljá vsakteremu pisatelju, bodi si mlaji, bodi si začetnik, bodi si mojster; brez lastne kritike tudi mojstrov ni, začetniki pa, in to so ravno nadepolni mladenči, naj si brez lastne kritike tudi ne obetajo pospeha. To je učil slavni rimski pesnik Horaci v. 289—294 de arte poet. — b) Kritiko naj rabi po tem prijatelj pri prijatlu, učenik pri učencu, mojster pri začetniku. To je druga kritika, ki se pa godí posamezno, bodi si v ustni besedi, ali v dopisih. Tudi to uči ravno pohvaljeni Hor. v. 385—390. — c) Kritiko naj rabi še le v zadnje ptuji presojevalec, ko je spis dan med svet. To je tretja kritika, in tista se rabi očitno, bodi si v bukvah, ali v časnikih, ali v slovstvenih govorih. To kritiko utegne meniti Hor. v. 445, 450. — Očitna kritika bi preveč imela opraviti, če bi mogla vse pervence nadepolne mladine, bodi si tudi bolj izbrane, v časnikih pretresovati; malo bi časniki po tem imeli bravcov. Čujte zopet Horacija: *Indoctum doctumque fugat recitator acerbus*. De arte poet. v. 474. — Nato prinese Glasnik l. 1859 št. 1, 2, spis „Gospodoma nasprotnikoma“, in namesti str. 35 obetanega „Dalje in konec“ le str. 70 zastran pravde o kritiki opombico: „Ker se še vedno kdo na novo oglasi zoper mene in moje „napake“, vidim, da bo z odgovorom treba počakati, naj vsi povedó, kar imajo na sercu. Še le potlej bom vsem ob enem odgovoril. Zavaljo tih in drugih reči, kterih ne morem tu razlagati, moj odgovor ne bo več v „Glasniku“ hodil na svitlo, ampak iskati bo treba druge poti“. Fr. Levstik.

L. 1859 ima prvi spis Hicingerjev v 2. št. naslov: Jezikoslovene in zgodovinske drobtinice, kjer pojasnuje nekatere slovenske imena za posamesne kraje in večje okrajine, ter govori nekoliko o rimskem zidovji, o starih terdnjavah, mestih itd. — L. 21—25 pa razlaga Zgodovinske reči po naslednjih razstavkih: 1. Starinske najdbe; 2. Iz sredočasne zgodovine slovenskih krajev; 3. Nekdanji potresi in posipi na Slovenskem; 4. Črna kuga ali črna smert leta 1348 in 1349; 5. Ceste in tovarne pota na Slovenskem v srednjem času; 6. Denarji, srednji čas na Slovenskem navadni.

„Obilno duhovno veselje se je pokazalo med vernim ljubljanskim ljudstvom, ko so méd-nj došli častiti ostanki sv. Feliksa mučenca. Pa tudi drugod po krajnski zemlji se je nekako radostno poslušala novica, de je sveto truplo prineseno v belo Ljubljano... Nenavadna reč se nam zdi to, ker je mnogo svetih ostankov, ki so hranjeni sem ter tje po krajnskih cerkvah, nekako malo znanih in čislanih... Naj jaz začnem take naznanila s tem, de povem od svetih trupel na Krajnskem, ktere sim sam vidil, ali od kterih sim saj slišal“. Tako piše v sestavku: Svete trupla na Krajnskem, Hicinger v Dan. l. 1859 št. 2. Nekdanja pasijonska procesija, ki se je veliki petek obhajala nekdanj v Lju-

bljani, obhajala se je tudi v Kranji saj nektere krati, in v Teržiču, pa v slovenskem jeziku, kaže l. 10 poleg Valvazorja, dr. Costa Mittheilung. des hist. Vereins. De Rubeis Monument. ecc. Aquil. od duhovšine Čevdatske cerkve itd. „V začetku je taka pasijonska igra utegnila podobo pobožnosti ohraniti; pozneje jo je človeška spačenost obrnila v nespo- dobnost“. — V istem listu pohvalivši katekizem, ki ga je izdalo rezensko ali regensburško škofijstvo, stavi Bogoslovno in jezikoslovno vprašanje o gnadi stanski in djanski (habitualis et actualis), češ, delavna bi utegnila zvati se „efficax?“ „Pravi zaumek je dostikrat tesno zvezan s pravim imenam; in dostikrat sim skusil, ko se ime pogreša, de pomanjkuje tudi praviga spoznanja“. — L. 11—15 ima Nektere besede o cerkvenih rečeh, o kterih je pisaril prej že, vendar zdaj bolj določno in popolno, in sicer: 1. Cerkevne stavbe ali zidarije; 2. Cerkevne oblačila, in 3. Koravno petje. — Zapel pa je v ravno tem listu Za bratovšini sv. škapulirja a) pesem „O Mariji Karmelski ali veseliga škapulirja, in b) O Mariji sedem žalost ali žalostniga ška- pulirja; l. 6 ima iz nemšine Pozdrav Marii Devici, in v l. 8 so Sveti zdihljeji „k presv. Rešnjimu Telesu; H križanimu Jezusu; k Materi Božji; k Angelu varhu“. — O tej priliki naj se zaznamnja, da je Peter Hicinger iz latinšine poslovenil tudi pesmi in molitve ali Vsakodanja procesija, ki se obhaja po cerkvi presvetega in pre- častitega Groba Gospoda našega Jezusa Kristusa v Jeruzalemu, in je pridjana str. 248—272 v „Potovanje v sveto deželo“ l. 1857, spi- sal Mihael Verne, natisnil J. Blaznik v Ljubljani 1859.

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega ališiš, korist- nega skušiš, zapiši! — Po tej poti otmeš marsikaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominek po prislovcici latinaki: „Littera scripta manet“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Da bi osredek slovezne dvorane v vseh njegovih oddelkih natančno ogledali, podali smo se tudi še na galerije. Tam gori videli smo posebno žalostni spominek minulih časov. Dolga veriga, ki visi pripeta po dveh straneh galerijske stene, kazalo se nam je kot okrutno orodje, s katerim so turški kervoloki o časih, ko so siloma vlomljevali v naše pokrajine, vklepali vjete in vrobljene naše kristjanske preddede. Ne za roke ali noge, ampak neumni živini enako za vratove so jih priklepali drugega za drugim. N. pr. vatel znarazen so vdeleni v splošno verigo železui